

Prawo karne

Studia Stacjonarne Administracji

Studia Niestacjonarne Prawa (w)

rok akademicki 2019/2020

zajęcia 2

mgr Paulina Jezierska

NAUKA O PRZESTĘPSTWIE

- zagadnienia wybrane

1. Pojęcie przestępstwa i jego struktura
2. Przedmiot prawnokarnej ochrony
3. Typizacja przestępstw oraz jej elementy

Pojęcie przestępstwa

- Przestępstwo:
 - czyn,
 - ustawowo określony,
 - bezprawny,
 - społecznie szkodliwy,
 - zawiniony.
- *Zachowanie człowieka będące czynem realizującym znamiona określone w ustawie karnej naruszające – przy braku jakichkolwiek okoliczności usprawiedliwiających – normę sankcjonowaną, czyli formalnie bezprawnym, społecznie szkodliwym w stopniu wyższym niż znikomym, a zatem karygodnym, zawinionym, zagrożonym karą w ustawie. (M. Bojarski).*

Przestępstwo jako czyn człowieka

- Przestępstwem nie może być jakiegolwiek zdarzenie o negatywnych skutkach, lecz tylko takie zachowanie się **człowieka**, które ma postać **czynu**,
 - przestępstwo może popełnić jedynie człowiek,
 - tylko takie zachowanie człowieka, które jest jego czynem, może być uznane za przestępstwo.

Koncepcje czynu

- naturalistyczno-kauzalna (W. Wolter)
 - czyn (jako wynikające z impulsu woli zachowanie się człowieka) - psychicznie kierowana aktywnością woli w postaci albo kompleksów ruchów zewnętrznych (działanie) albo w postaci zahamowanych ruchów zewnętrznych (zaniechanie),
- socjologiczna
 - czyn (rozpatrywany z punktu widzenia jego społecznej oceny) - fragment aktywności sprawcy wyodrębniony z całokształtu jego zachowań w społeczeństwie (kontakt sprawcy z otaczającym go życiem społecznym),
- finalistyczna
 - czyn – ludzkie zachowanie, które powstało pod wpływem aktywnej roli świadomości i jako jej produkt przeszło przez stadium decyzji podjętej ze względu na określony cel, a następnie uzewnętrzniło się w postaci działania (W. Mąciór).

Z punktu widzenia odpowiedzialności karnej czynem będzie psychicznie sterowane zewnętrzne zachowanie się człowieka.

Materialna cecha przestępstwa

- Społeczna szkodliwość przestępstwa – ujemna ocena zachowania dokonana z punktu widzenia akceptowanego w społeczeństwie systemu wartości.
- stopniowalność (kat. ilościowa):
 - znikoma/nieznaczna społeczna szkodliwość (art. 1 § 2 k.k., art. 66 § 1 k.k.),
 - konieczność uwzględnienia jej stopnia przy wymiarze kary (art. 53 § 1 k.k.),
 - okoliczności, które przy ocenie tego stopnia należy brać pod uwagę (art. 115 § 2 k.k.).

Materialna cecha przestępstwa

- Koncepcje oceny społecznej szkodliwości przestępstwa:
 - przedmiotowa
 - ocena stopnia społecznej szkodliwości powinna opierać się na okolicznościach zewnętrznych, dostępnych dla obserwatora wprost,
 - przedmiotowo-podmiotowa
 - wzbogaca katalog okoliczności zewnętrznych o to, co tkwi „we wnętrzu” sprawcy (przeżycia psychiczne, które towarzyszą sprawcy przy popełnianiu czynu zabronionego),
 - całościowa
 - katalog okoliczności zewnętrznych oraz wewnętrznych wzbogacony o okoliczności, które dotyczą samego sprawcy, ale nie pozostają w bezpośrednim związku z popełnianym przez niego czynem.

Przestępstwo jako czyn zabroniony

- Czyn zabroniony – art. 115 § 1 k.k.:

Czynem zabronionym jest zachowanie o znamionach określonych w ustawie karnej.

- Warunkiem realizacji przez zachowanie znamion czynu zabronionego jest naruszenie nakazu lub zakazu zawartego w normie sankcjonowanej.
- *Nullum crimen sine lege certa.*
 - Z zasady *nullum crimen sine lege certa* wynika postulat maksymalnej określoności czynów zabronionych, tj. takiego kształtowania ustawowych znamion poszczególnych typów przestępstw, ażeby zakaz karny i jego granice były czytelne, przejrzyste, jasne dla adresata, tak aby możliwe było odróżnienie od siebie poszczególnych typów czynów zabronionych i rozgraniczenie sfery zachowań zabronionych od indyferentnej prawnokarnie. (P. Kozłowska-Kalisz)

Przestępstwo jako czyn zabroniony

- Czyn zabroniony = czyn bezprawny ?
- Każdy czyn zabroniony jest czynem bezprawnym, lecz nie każdy czyn bezprawny jest czynem zabronionym.

- Bezprawność – sąd wyrażający sprzeczność pomiędzy konkretnym społecznie ujemnym zachowaniem się człowieka a należącą do porządku prawnego normą sankcjonowaną, w której ustawodawca określił, jak z punktu widzenia chronionego systemu wartości należało się zachować. (M. Bojarski)

Przestępstwo jako czyn zawiniony

- *Nullum crimen sine culpa* - odpowiedzialność tylko za czyn zawiniony.
- Wina musi być samodzielnie ustalonym w postępowaniu karnym elementem przestępstwa i musi być przypisana sprawcy w czasie czynu.
- Przesłanki przypisania winy (M. Bojarski):
 - podmiotowa zdolność sprawcy do ponoszenia odpowiedzialności karnej uwarunkowana osiągnięciem określonego wieku (art. 10 k.k.), wskazującego na jego dojrzałość;
 - niezakłócona patologicznymi czynnikami zdolność do rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swym postępowaniem (art. 31 k.k.);
 - rozpoznawalność bezprawności (art. 30 k.k.);
 - brak usprawiedliwionego błędu co do okoliczności wyłączającej bezprawność lub winę (art. 29 k.k.);
 - wymagalność zgodnego z prawem zachowania, odpadająca w anormalnej sytuacji motywacyjnej, leżącej u podłoża wyłączającego winę stanu wyższej konieczności (art. 26 § 2 k.k.).

Przedmiot prawnokarnej ochrony

- Dobro prawne – często nazywane jest zamiennie przedmiotem ochrony lub przedmiotem zamachu.
- Dobro prawne stanowi istotną wartość społeczną, której ochrona jest zadaniem prawa karnego (M. Cieślak).
- Przedmiot ochrony:
 - ogólny – wspólny dla wszystkich wartości, które prawo ma za zadanie chronić;
 - rodzajowy – wspólny rodzajowy przedmiot ochrony, zazwyczaj w obrębie jednego rozdziału k.k.;
 - bezpośredni (indywidualny) – ujęty w jednym przepisie (czasem w grupie przepisów).

Ochrona dóbr prawnych

- Dobro prawne może być:
 - naruszone,
 - narażone na niebezpieczeństwo,
 - narażone na niebezpieczeństwo konkretne,
 - ustawodawca określa w przepisie karnym charakter niebezpieczeństwa (wskazuje chronione dobro prawne),
 - narażenie na niebezpieczeństwo konkretne jako ustawowe znamię występuje przy:
 - przestępstwach przeciwko życiu i zdrowiu,
 - przestępstwach przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu,
 - przestępstwach przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji;
 - narażone na niebezpieczeństwo abstrakcyjne,
 - oddalone jest od skutku w postaci naruszenia dobra prawnego bardziej niż niebezpieczeństwo konkretne,
 - konstrukcja polegająca na opisanu samego zakazanego zachowania,
 - przykład:
 - nielegalne posiadanie broni,
 - prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości.

Typizacja przestępstw i jej elementy

1. Podmiot przestępstwa.
2. Znamiona strony przedmiotowej.
3. Znamiona strony podmiotowej.
4. Podstawowe i zmodyfikowane typy przestępstw.

Podmiot przestępstwa

- Wiek sprawcy jako przesłanka odpowiedzialności karnej. Zasadą jest niepodleganie nieletnich odpowiedzialności karnej (nieletniość wyłącza winę).
- art. 10 k.k.

§ 1. Na zasadach określonych w tym kodeksie odpowiada ten, kto popełnia czyn zabroniony **po ukończeniu 17 lat**.

§ 2. Nieletni, który **po ukończeniu 15 lat** dopuszcza się czynu zabronionego określonego w **art. 134, art. 148 § 1, 2 lub 3, art. 156 § 1 lub 3, art. 163 § 1 lub 3, art. 166, art. 173 § 1 lub 3, art. 197 § 3 lub 4, art. 223 § 2, art. 252 § 1 lub 2 oraz w art. 280**, może odpowiadać na zasadach określonych w tym kodeksie, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają, a w szczególności, jeżeli poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne.

§ 3. W wypadku określonym w § 2 **orzeczona kara nie może przekroczyć dwóch trzecich górnej granicy ustawowego zagrożenia** przewidzianego za przypisane sprawcy przestępstwo; sąd może zastosować także nadzwyczajne złagodzenie kary.

§ 4. W stosunku do sprawcy, który popełnił **występek po ukończeniu lat 17, lecz przed ukończeniem lat 18**, sąd zamiast kary stosuje środki wychowawcze, lecznicze albo poprawcze przewidziane dla nieletnich, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają.

Podmiot przestępstwa

- Zasada:
 - Odpowiedzialność karną ponosi sprawca, który w czasie czynu miał ukończone **17 lat**.
- Sprawca, który w czasie czynu nie ukończył 17 lat to **nieletni**.
- Nieletni a małoletni.
- Wyjątek od zasady:
 - sprawca, który nie ukończył lat 17, a ukończył 15 (art. 10 § 2 k.k.), może odpowiadać na zasadach określonych w k.k.,
 - sprawca, który ukończył lat 17, ale nie ukończył 18 może odpowiadać na podstawie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich (art. 10 § 4 k.k.)
- Postępowanie w sprawach nieletnich normuje ustawa z 26 października 1982 r. o **postępowaniu w sprawach nieletnich**.

Podmiot przestępstwa

- Osobie, która **nie ukończyła 18 lat**, nie można wymierzyć kary dożywotniego pozbawienia wolności (art. 54 § 2 k.k.).
- Orzeczonej wobec nieletniego kara nie może przekroczyć **2/3 górnej granicy ustawowego zagrożenia** przewidzianego za przypisane mu przestępstwo.
- W przypadku zastosowania art. 10 § 4 k.k. sprawca nie staje się nieletnim. Ma status młodocianego.
- Art. 115 § 10 k.k. *„Młodocianym jest sprawca, który w chwili popełnienia czynu zabronionego nie ukończył 21 lat i w czasie orzekania w pierwszej instancji 24 lat.”*

Podział przestępstw ze względu na podmiot

- przestępstwa powszechne
 - znamiona może zrealizować każda osoba, która ze względu na swój wiek jest zdolna do ponoszenia odpowiedzialności karnej,
 - znamieniem określającym podmiot jest jedynie zaimek „kto”;
- przestępstwa indywidualne
 - znamion nie może zrealizować każdy, krąg potencjalnych sprawców jest ograniczony,
 - znamię określające podmiot („kto”) podlega indywidualizacji bądź zastąpieniu rzeczownikiem (np. matka, funkcjonariusz publiczny).

Podział przestępstw ze względu na podmiot

- przestępstwa indywidualne (podział):
 - właściwe
 - podmiot jest już zindywidualizowany w typie podstawowym
 - przykład: łapownictwo bierne (art. 228 § 1 k.k.)
 - niewłaściwe
 - do indywidualizacji dochodzi dopiero w typie zmodyfikowanym (modyfikacja ze względu na podmiot)
 - przykład: dzieciobójstwo (art. 149 k.k.) – jako typ uprzywilejowany zabójstwa zwykłego (art. 148 § 1 k.k.).

Znamiona strony przedmiotowej

- Zachowanie sprawcy
 - znamię czynnościowe – opis czynności wykonawczej (np. „zabija”, „zabiera”, „przywłaszcza”),
 - opis czynności wykonawczej może być rozbudowany w celu kryminalizacji określonego czynu,
 - przykład: art. 197 § 1 k.k.
- Okoliczności modalne typu czynu zabronionego
 - okoliczności obudowujące znamię, których wystąpienie wywołuje lub potęguje ujemną wartość,
 - przykład: art. 216 § 1 k.k., art. 280 § 2 k.k.

Znamiona strony przedmiotowej

- Kolejnym znamieniem strony przedmiotowej jest skutek.
 - przestępstwo formalne (bezskutkowe) – wśród znamion czynu nie pojawi się skutek typizowanego zachowania np. art. 263 § 2 k.k., art. 178a k.k.
 - przestępstwo materialne (skutkowe) – znamionami czynu objęty jest również skutek czynu zabronionego, do którego dokonania dochodzi z chwilą, gdy skutek nastąpi (np. art. 148 k.k.)
- Skutek nie zawsze będzie oznaczał naruszenie dobra chronionego prawem. Może się ograniczać do narażania na niebezpieczeństwo.
 - Przykład: art. 174 § 1 k.k.

Związek przyczynowy

- Związek przyczynowy musi zachodzić pomiędzy zachowaniem sprawcy wyrażonym w czynności czasownikowej a ujętym w typie czynu zabronionego skutkiem w postaci naruszenia dobra prawnego lub jego narażenia na konkretne niebezpieczeństwo.
- Teorie związku przyczynowego:
 - teoria warunkowości / teoria ekwiwalencji
 - teoria adekwatnego związku przyczynowego
 - teoria relewancji
- Obiektywne przypisanie skutku

Teorie związku przyczynowego

- Teoria warunkowości (ekwiwalencji)
 - Przyczyną jest każdy warunek skutku, którego nie da się myślowo wyeliminować, nie eliminując jednocześnie samego skutku, a więc – innymi słowy – każda okoliczność stanowiąca *conditio sine qua non* jego wystąpienia.
 - Gdyby nie było określonego zachowania człowieka, skutek by nie nastąpił, co oznacza, że czyn jest przyczynowo powiązany ze skutkiem.

Teorie związku przyczynowego

- Teoria adekwatnego związku przyczynowego
 - Więzy kauzalna między zdarzeniem A oraz zdarzeniem B istnieje tylko wówczas, gdy zwykle, typowo i przeciętnie (a więc zgodnie z jakąś ogólną regułą czy tendencją) zdarzenie A prowadzi do wystąpienia zdarzenia B.
 - Pozwala więc na wyeliminowanie z łańcucha kauzalnego tych zdarzeń, które w sposób całkowicie nieoczekiwany i w pewnym sensie niezwykle wywołały prawnokarnie relewantny skutek.
 - Podmiot oceniający (sędzia) powinien ocenę adekwatności formułować, tak jak uczyniłby obiektywny obserwator, posiadając nie tylko wiedzę przedstawiciela określonej grupy społecznej lub zawodowej, lecz dysponując także wiedzą szczególną konkretnego sprawcy.

Teorie związku przyczynowego

- Teoria relewancji:
 - główne założenia:
 - po pierwsze, sprawstwo należy ustalić na podstawie teorii warunku *sine qua non*,
 - po drugie, dla wyznaczenia granic odpowiedzialności karnej sprawcy znaczenie mają nie wszystkie przyczyny, lecz tylko te z nich, które są istotne z punktu widzenia ustawy karnej, czyli – prawnie relewantne.
- „Istotność” (relewancja) - szczególna przesłanka ustalania związku między zachowaniem a skutkiem.

Obiektywne przypisanie skutku

- Według koncepcji obiektywnego przypisania skutku odpowiedzialność karną za skutek uzależnia się od ustalenia, że **sprawca stworzył niebezpieczeństwo dla dobra chronionego prawnokarnie**, gdyż jednym z elementów bezprawności karnej jest naruszenie reguł ostrożnego postępowania z dobrem chronionym.
- **Do przypisania sprawcy skutku niezbędne jest ustalenie, jaką regułą ostrożności sprawca naruszył, a następnie ustalenie, że kierowanie się nią zapobiegłoby powstaniu skutku.**
- Przykład lekarzy przeprowadzających operację wbrew regułom obowiązującym w medycynie na pacjencie ugodzonym nożem, który następnie umiera.

Zaniechanie jako postać czynu zabronionego

- Zaniechanie – beczynność wiążąca się z konkretną sytuacją, w której od danego podmiotu oczekuje się – **w związku z ciążącym na nim obowiązkiem** – działania w określonym kierunku.
- Źródła obowiązku:
 - przepis prawa karnego (zob. art. 240 § 1 k.k.),
 - inne akty normatywne,
 - orzeczenie sądowe,
 - zajmowanie określonego stanowiska/wykonywanie określonej funkcji,
 - z umowy,
 - z okoliczności faktycznych, jeżeli wynika z nich jednoznacznie, że następuje przejęcie funkcji **gwaranta**.
- Art. 2 k.k.
*Odpowiedzialności karnej za przestępstwo **skutkowe** popełnione przez zaniechanie podlega ten tylko, na kim ciążył prawny, szczególny obowiązek zapobiegnięcia skutkowi.*
- Przestępstwa z zaniechania:
 - właściwe – nastawione poprzez określenie czynności wykonawczej wyłącznie na zaniechanie (np. „uchyla się”, „nie dopełnia obowiązku”)
 - niewłaściwe – uzupełnienie ustawowej typizacji (np. możliwe jest dokonanie zabójstwa z zaniechania, w sytuacji kiedy na sprawcy ciążył obowiązek zapobiegnięcia skutkowi)
- Jeżeli na sprawcy nie ciążył w chwili zaniechania szczególny obowiązek zapobiegnięcia skutkowi stanowiącemu znamię czynu zabronionego, może on odpowiadać wyłącznie za przestępstwo formalne, o ile zostały zrealizowane jego znamiona.
 - przykład: art. 162 k.k.

Znamiona strony podmiotowej

- Charakterystyka przeżyć psychicznych sprawcy, jakie towarzyszą jego zachowaniu się zewnętrznemu.
- Strona podmiotowa:
 - stosunek intelektualno-psychiczny sprawcy do popełnianego przezeń przedmiotowo pojmowanego zachowania się opisanego w przepisie określającym znamiona tego czynu (Ł. Pohl).
 - stosunek psychiczny sprawcy (człowieka) do czynu (M. Budyn-Kulik).
- Do znamion strony podmiotowej należy przede wszystkim:
 - umyślność
 - nieumyślność
 - kombinacja umyślności i nieumyślności.
- Dodatkowo w ramach strony podmiotowej wyróżnia się np. znamiona decydujące o jej szczególnym zabarwieniu np. motywacja sprawy (np..w celu osiągnięcia korzyści majątkowej) lub jego szczególny stan emocjonalny (np. współczucie).

Umyślność i nieumyślność czynu zabronionego

- Art. 9 § 1-2 k.k.:

§ 1. Czyn zabroniony popełniony jest **umyślnie**, jeżeli sprawca ma zamiar jego popełnienia, to jest chce go popełnić albo przewidując możliwość jego popełnienia, na to się godzi.

§ 2. Czyn zabroniony popełniony jest **nieumyślnie**, jeżeli sprawca nie mając zamiaru jego popełnienia, popełnia go jednak na skutek niezachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach, mimo że możliwość popełnienia tego czynu przewidywał albo mógł przewidzieć.

Umyślny czyn zabroniony

- Sprawca **ma zamiar** (*dolus*) jego popełnienia, tzn.:
 - chce go popełnić – zamiar bezpośredni,
 - przewidując możliwość jego popełnienia na to się godzi – zamiar ewentualny.
- Powzięcie zamiaru popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary musi czasowo poprzedzać realizację znamion przedmiotowych tego czynu.

Umysłny czyn zabroniony

- Zamiar bezpośredni (*dolus directus*)
 - chęć popełnienia tego czynu może powstać u człowieka jedynie wówczas, gdy ten uprzednio wyobrazi sobie możliwość jego popełnienia,
 - aspekt intelektualny – przewidywanie przez sprawcę możliwości zrealizowania swoim zachowaniem się znamion przedmiotowych czynu zabronionego pod groźbą kary,
 - aspekt wolicjonalny – chęć popełnienia czynu zabronionego.
- Niektóre odmiany zamiaru bezpośredniego (Ł. Pohl):
 - zamiar kierunkowy/celowy (*dolus coloratus*) – chęć popełnienia czynu zabronionego w określonym wskazanym w przepisie określającym znamiona takiego czynu, celu (np. w celu osiągnięcia korzyści majątkowej),
 - zamiar premedytowany (*dolus praemeditatus*) – powstaje po głębokim namyśle co do wszystkich kluczowych zdaniem sprawcy aspektów popełnienia czynu zabronionego,
 - zamiar nagły (*dolus repentinus*) – powstaje pod wpływem nagłego bodźca,
 - zamiar niby-ewentualny (*dolus quasi-eventualis*) – chęć popełnienia określonego w przepisie typizującym zachowania się przy jednoczesnym braku pewności sprawcy co do odbicia się w rzeczywistości desygnatów znamienia statystycznego (np. sprawca chce obcować płciowo z osobą, co do której nie ma pewności, że ma mniej niż 15 lat).

Umysłny czyn zabroniony

- Zamiar ewentualny (*dolus eventualis*)
 - sprawca, przewidując możliwość popełnienia czynu zabronionego, na popełnienie tego czynu się godzi,
 - aspekt intelektualny – przewidywanie przez sprawcę możliwości zrealizowania swoim zachowaniem się znamion przedmiotowych czynu zabronionego,
 - aspekt wolicjonalny – godzenie się sprawcy na popełnienie czynu zabronionego,
 - koncepcja obojętności woli – stan psychiczny, w którym sprawca w ogóle nie angażuje swojej woli w kierunku przewidywanego popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary,
 - koncepcja prawdopodobieństwa – uświadomienie sobie przez sprawcę wysokiego prawdopodobieństwa zrealizowania znamion czynu zabronionego

Nieumyślne popełnienie czynu zabronionego

- Sprawca nie mając zamiaru jego popełnienia, popełnia go jednak na skutek niezachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach, mimo że możliwość popełnienia tego czynu przewidywał lub mógł przewidzieć.
- Trzy warunki przypisania sprawcy nieumyślnego popełnienia czynu zabronionego:
 - brak zamiaru,
 - niezachowanie ostrożności wymaganej w danych okolicznościach,
 - obiektywna możliwość przewidzenia możliwości popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary.

Nieumyślne popełnienie czynu zabronionego

- Świadoma nieumyślność – lekkomyślność
 - sprawca nie mając zamiaru popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary, popełnia go, uprzednio przewidując możliwość jego popełnienia swoim zachowaniem,
 - Ł. Pohl określa stan psychiczny sprawcy jako polegający na chęci niepopełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary,
 - sprawca przewiduje możliwość popełnienia swoim zdaniem czynu zabronionego, ale bezpodstawnie przypuszcza, że uda mu się go uniknąć (brak woli wywołania skutku).
- Nieświadoma nieumyślność – niedbalstwo
 - sprawca nie przewidując możliwości popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary, popełnia go w sytuacji, w której obiektywnie mógł przewidzieć możliwość jego popełnienia,
 - skoro sprawca nie przewiduje możliwości popełnienia czynu zabronionego to nie może się do niego ustosunkować wolicjonalnie.

Kombinowana strona podmiotowa

- Z kombinowaną stroną podmiotową mamy do czynienia w przypadku tzw. **typów czynów zabronionych kwalifikowanych przez następstwo**.
- Czyny te stanowią połączenie czynu już zabronionego pod groźbą kary z mocy obowiązywania normy sankcjonowanej zawartej w innym przepisie prawnokarnym, z jakimś jego ontologicznie i normatywnie wiążalnym następstwem.
- przykład: art. 173 § 3 k.k. oraz 173 § 4 k.k.
- Dwie odmiany typów kwalifikowanych przez następstwo:
 - umyślno-nieumyślne,
 - nieumyślno-nieumyślne.

Podstawowe i zmodyfikowane typy przestępstw

- Podział przestępstw:
 - przestępstwa typu podstawowego,
 - przestępstwa typu zmodyfikowanego,
 - typu uprzywilejowanego,
 - typu kwalifikowanego.
- Znamiona **typu podstawowego** – minimum opisu zabronionego zachowania, który w typach zmodyfikowanych, rozszerzonych o okoliczności uprzywilejowujące lub kwalifikujące zostaje „wzbogacony”. Charakteryzują **podmiot** oraz jego **zachowanie** (tzw. znamie czasownikowe). Brak realizacji znamion typu podstawowego wyklucza czyn zabroniony.
- Znamiona tworzące **typ zmodyfikowany** – nie tworzą typu czynu zabronionego, wpływają na kwalifikację tego czynu.

Literatura

- Bojarski M., Giezek J., Sienkiewicz Z., *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, Warszawa 2017
- Dębski R. (red.), *System Prawa Karnego*, t. 3, 2017
- Mozgawa M. (red.), *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, Lex/el. 2019
- Pohl Ł., *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2019.